

grondelijkheid van Gods leiding. 't Is een vreemde weg, dien Kees van 't Land gaan moet: maar is die weg zoo ver van het pad waarlangs andere menschen God vinden? „Hij heeft langs wegen, die ons toen wij allen erover gingen de verkeerde leken, gebracht tot een punt, dat wij nooit zouden hebben bereikt, als het langs de door ons gewilde wegen was gegaan.”

Heemstede

J. ALLON.

MUZIKALE KRONIEK

„Petrus Datheens Psalmen Davids”

(in Dr J. Pollmann's „Ons Eigen Volkslied”)

door Jan Zwart.

II.

„Mijn boek”, zegt de Schrijver in „Woord vooraf”, „wil de talloze verkeerde begrippen en daden signaleren, waaraan ons Volkslied ten gronde is gegaan...” „Het is een onbarmhartige diagnose geworden...” „Het moest op sommige punten wel den vorm aannemen van een fel requistoir...”

Dat signaleren, die diagnose en dat fel requistoir betreffen wel in hoofdzaak het Calvinisme. Wie des Schrijvers pag. 73—88 opslaat, „Calvinisme en Volkslied”, wordt het helder en duidelijk gewaar:

„Het Calvinisme echter bracht, althans in ons land, de ondergang van de Volkskunst met zich mede; het tastte met de volksgebruiken ook het Volkslied aan.”

„Het Calvinisme bracht m.i. de volkomen overeenstemming met woord en gedachte van den grondlegger de absolute veroordeeling van veel dat vroeger de argeloze vreugde der menschen had uitgemaakt.”

„In Noord-Nederland ging het lied door het Calvinisme en zijn starre ascetische met feilloze zekerheid den ondergang tegemoet.”

en op blz. 108:

„Het Calvinisme tastte de gemeenschap aan, die de groeibodem is van het volkslied; het veroorzaakte door zijn starre ascetisme bij vele Nederlanders een afkeer van vermaken, die geoorloofd geacht mogen en moeten worden.”

Ons dunkt: men kan het zich voor gezegd houden en het er mee doen!

Tóch... wie zoo redeneert en meespraakt, doet wijs eerst, b.v. aan de hand van Gereformeerde Synode-artikels en Gravamina, het ingezonden kerkelijk- en volksleven te bestudeeren waarin de Reformatie optrad; van de orde die zij had te stellen op wat toen „de argeloze vreugde der menschen” uitmaakte, op wat behoorde „tot de vermakende die geoorloofd geacht mogen en moeten worden”, op de „Menichvuldige Abuysen van de Profanatie des Sabbathsdag” waarvan het „register, het „fel requistoir” luidde: „teeren van het gild en schutterijen, gebuyten, bruylofthouden, jaarmarkten, weckmerckten, kermissen, maeltijden, Clootschieten, dansen, schieten in de doele, Jaghen, vlieghe, visschen”, waarbij nog het „grouwelijk vloeken ende sweeren” kwam en nog zooveel meer „schandeleuse misbruycken”, „strekende tot onteeringe van de Reformatie” als daar waren: „Ganse trecken, Papegay schieten, voeding van Brasserie, Guychelaers en Ryffelaers (dobbelaars), drinkherbergen, Camer-, Dans- en andere spelen”.

Maar niet enkel dat allemaal — ook moet hij een deskundig onderzoek instellen, of wel inderdaad door de bestrijding van dat alles, de muziek, in zoover ze daarbij een rol vervulde, teloor ging; of er bij dat „Vastelavondhouden”, bij die „blijde avonden van dry Coningen”, „St. Meerten”, bij die „Comedyspelen” een volkslied-literatuur school die noodwendig om moest komen, of — anders gezegd — of er eigenlijk rond het opgesomde wel een muziek-folklore was die uitgeroeid of afgeknot kon worden.

Tegelijkertijd moet zulk een historie-onderzoekende zich ernstig bezinnen over de vraag of er geen heel andere drijfveeren zijn geweest, die van het ten einde loopend middeleeuwsche gedicht en gezang den duur hebben beëindigd, den kring hebben afgerond; of renaissance en hervorming op alle gebied van maatschappelijk en kerkelijk leven, van het denken en doen, het incidenteel bestaan van volksgebruiken en volksmuziek hebben opgeheven en onmogelijk gemaakt, zooals zooveel anders, dat ook plaats moest maken voor doorgaande ontwikkeling en gestadigen uitbouw.

En niet minder moet hij zich vergewissen of niet Willem Pijper gelijk heeft in zijn „Quinten-Cirkel” als hij op bl. 92 de volgende, zij het dan voor onze ooren nog niet heeltemaal zuivere quint, de op het eind nog wat getempereerde laat hooren in betrekking tot het Calvinisme:

„Velen achten het Nederlandsche Calvinisme schuldig aan het feit, dat de musische kunsten (het tooneel en de dans evenzeer als de muziek) in ons land zoo bezwaarlijk en armoedig groeien willen. De literatuur kon bloeien (Vondel was veel meer poët dan dramaturg), de schilderkunst bereikte zeer hooge

toppen van volmaaktheid. Maar de kunsten van het geluid en het gebaar bleven achter. Dr Hermann Felix Wirth tracht in zijn brochure over „Nationaal-Nederlandsche Muziekpolitiek” (1912) te bewijzen, dat het Calvinisme (met behulp van het „stuitend Semitisme” der Joodsche psalmen...) ons gevoelsleven verkracht heeft. Het ware juist geweest vast te stellen, dat blijkbaar dit Calvinisme voor een paar eeuwen volkomen aan de verlangens van onze voorouders — die toen nog wel musicerden — voldoen kon.”

„Dat wij eeuwen lang onze scheppende muzikaleit onderdrukt zouden hebben, als consequentie van het Calvinisme lijkt mij overdreven (want ook de Katholieke gebleven streken, provincies, droegen evenmin veel bij tot verhoogen der muzikale productie); dat wij ons muzikaleef gedenatureerd hebben, met behulp van het, aan de wereldsche kunst vijandige, Calvinisme lijkt geen twijfel.”

Nu ligt het geheel buiten onze bedoeling den Schrijver in dit artikel op den voet te volgen, omreden een nadere uiteenzetting een contra-boek in het leven zou roepen, zeker tweemaal en meer grooter dan zijn 250 bladzijden vullend opus. Alleen hebben we eruit willen laten zien, dat de heer Dr Pollmann er niet direct mee klaar is, gelijk te krijgen met zijn „talloze-verkeerde-begrippen-en-daden-signaleren”, waaraan ons Volkslied ten gronde is gegaan.

Vatten wij thans echter samen, allereerst Dr Pollmanns voorstelling, hóé Datheens psalmberijming haar „overwinning” behaalde en haar „fatale werking” kon beginnen. Dan komen wij met den Schr. tot het volgende:

Na verteld te hebben dat de „Souterliedekens” „den Calvinist niet konden voldoen, omdat „op elken psalm sunderlinge wijsen van weerlycke Liedekens gestelt” waren, zijnde „den orthodoxen Protestant een gruwelijke ergernis”, namelijk, dat „eenighe van de oude psalmen zijn ghemaect op lichtvaardighe voysen, daerby theyligh Word Gods dickmael is misbruyckt geweest in dansen en andere wulpscheden”, laat Dr Pollmann volgen dat de Psalmberijmingen van Jan Utenhove te lang uithieven en die van Lucas de Heere te onvolledig waren en besluit met: „Nog in 1566 verscheen een uitgave met op het titelblad de eenvoudigeconstateerende en half-profelische mededeeling: „De weleke men voortaan in de Nederlandsche Gemeenten ghebruycken zal”.

Tegen deze voorstelling van zaken onzerzijds dit: Om te beginnen is Dr Pollmanns tirade over Calvinistischen afkeer van de Souterliedekens door-en-door onzuiver en — wat nog het ergst is — zijn hewijsvaering misleidend bij het bedenkelijke af. Want de zin dien hij citeert om de „gruwelijke ergernis” van den „orthodoxen Protestant” te laten zien: dat „eenighe van de oude psalmen zijn ghemaect op lichtvaardighe voysen” enz. — dit z.g. „bewijs” slamt niet van een of anderen „orthodoxen Protestant”, maar van den toen nog half-Roomschen Vlaamschen Schilder Lucas d'Heere, wiens in 1565 bij Ghileyn Manillus te Gent verschenen „Psalmen Davids na d'Ebreusche waerheit, en d'allerbeste exemplaren of translation, liedekens-wijs in dichte ghestelt: op de voysen en maten van Clement Marots psalmen „door de Roomsche kerkelijke overheid goedgekeurd waren, getuige de zich daar voorin bevindende „op 3 October 1563 gedateerde approbatie van Laurens Metsius, deken en plebaan van de Sint Gudule te Brussel” — zij het dan ook, 1570, weer op den Index geplaatst!

Just deze citatie, genomen uit een door Roomschen gewilden bundel, bewijst dat het niet het speciale geestesmerk der Calvinisten was om in op-wereldlijke-wijzen gestelde psalmwoorden „een gruwelijke ergernis” te zien. Iedere Roomsche van goeden wille in die dagen fulmineerde tegen de vermenging en huwelijking van het profane wanneer het heilige dingen betrof. Menigeen onder hen was het een gruwel dat in het algemeen de muziek gebruikt werd tot onderwerpen van al te plastischen aard, waarin van God en Zijn dienst geen gewag werd gemaakt, maar enkel diende tot vleeschelijk vermaak zooals het toen genoemd werd met allerlei woorden, waarvan het copieren hier geen zin heeft, voor het grijpen als ze zijn uit iedere „Voorsprake” van wat men maar opslaat uit dien tijd aan geestelijke liedverzamelingen en psalmoverzettingen. Om echter een enkel uit de vele te noemen:

„Worptme”, aldus Van Brugghe, de verzamelaar van „Het priesel der gheestelike melodie” (1609) alle de vuyle ende amoureuse, lichtveerdige Liedekens int vier, ende neemt dit deuchdelick boecxken in handen, leert dit neerstelick ende drucket vast in uwe memorie, met de nieuwe „lieffelicke toonen, die elck Liedeken toegehyghent „zyn... Doet soe beminde kinderen, ghelyck ick u „rade, ghy sult van Brugghe een Hemelsch Hierusalem maken, in wiens straten men gheduerichlick is hoorende dat blijde Alleluia, ende den lof „des Heeren, nu en ter eeuwiger uren. Amen.”

Het zou (het zij tusschen alles door even gezegd) de moeite loonen een verhandeling van stapel te laten loopen over, wat wel een boos gezwel lijkt, de combinatie van edel en onedel, van rein en onrein in het volks- en kunstlied, in de kerk- en huismuziek.

„Ook het zedelijk gehalte van de liederen is in „kultuurhistories opzicht belangwekkend. De uitgevers drukken op hun goede bedoeling: „achterlatende die duer oneerlycke woorden tot onbegrijpen verweken mogen”, „mits schouwende alle „oneerlycke ende onbetamelijke woorden” („Salo). Het volstaat echter deze verklaring te leggen „naast teksten als „Naelde, naelde, goe tyne „naelde”, „een costercken op syn clocken” en andere, om in te zien, dat de lijd over zedelijkheid „en „betamelikheid” veel lossere dacht dan wij „Priesters als Episcopius of Clemens non Papa „schijnen er niet het minste bezwaar in te hebben „gevonden, hun naam te zetten boven teksten als „Meysken wildi vechten”, „Princesselyck greyn”, „of „Venus schoon”. Het los realisme en de platte „gezegden uit menig gildelied; de geest, die uit zooveel minneliederen spreekt; het gering aantal „godsdienstige teksten tegenover al de andere, wijzen klaar uit dat de eeuw er danig van hield, een „lustig leventje te leiden. De luchthartigheid waar „mee buitenechtelijk verkeer in zovele teksten van „het A(n)twerssch L(i)edboek wordt verschoond „en goedgekeurd, versterken nog deze indruk.”

„Het kultuurbeleid, dat ons aldus uit het Nederlandsche polifonies liederen-repertoire tegenstraalt, „vult in zijn brede trekken de gegevens aan, die „over de geest van de zestiende eeuw reeds van „elders zijn bekend.” (Dr R. Lenaerts in Het Nederlandsche Polifonies Lied i.d. 16e eeuw.”)

Laat echter niemand zich wijs maken dat de Calvinisten en Protestanten in het algemeen zoo preutisch waren, om speciaal de Souterliedjes op den index te plaatsen. Het zijn zij wel in de eerste plaats geweest die uit al die twintig- en meer drukken die ervan zijn verschenen, vanaf den eersten uit 1540 tot den laatstbekenden uit 1613, het meest en het hartelijkst hebben gezongen.

Neen, niet omdat de Souterliedekens op „sunderlinghe wijsen van weerlycke Liedekens gestelt” waren en ook niet omdat die van Utenhove nog niet gereed en die van d'Heere onvolledig waren, zijn Datheens psalmen ter Synode van Wesel in 1568 uitverkoren het officiële psalmboek der Nederlandsche Gereformeerde Kerken te worden. Daar zal heel wat anders achter.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN

De Synode der Chr. Geref. Kerk in N. A.

IV.

In ons vorig artikel beloofden we de mededeeling hoe het besluit was betreffende de correspondentie met de Chr. Geref. Kerk in Nederland, door Ds Hector Janssen voorgesteld. Laat ons terloops opmerken, dat deze broeder een goeden indruk op de Synode maakte door zijn toespraak en door zijn prediking en druk bezochte lezingen.

Hij is voornemens, naar ons prachtig Zuidwesten te reizen tot Denver, in den staat Colorado, omringd door met sneeuw bedekte bergen. Daar zetelt ook „Bethesda”, een inrichting voor leringlijders gesticht naar Nederlandsch voorbeeld door wijlen Ds H. Beuker. Van den beginne af is Ds J. van Dellen aan deze gezegende onderneming verbonden.

Ook Pella zal bezocht worden — Scholte's oude nederzetting — in het hart van den staat Iowa.

Doeh, om terug te keeren tot het bovengenoemde — de Synode drukte hare gewilligheid uit „om de Chr. Geref. Kerk in Nederland toe te voegen aan de lijst der kerken waarmede wij correspondeeren, indien zij gewillig zijn om met ons in te stemmen (in het Engelsch: agree), dat zulke correspondentie niet slechts besta uit het wisselen van groeten en formeel bezoeken, maar ook uit:

1. Het zenden van afgevaardigden naar elkanders breede vergaderingen op welke zij adviseerende stem hebben;

2. In onderling toezicht dat er geene afwijking zij van Gereformeerd beginsel in leer, eeredienst en tucht;

3. Onderling beraad welke houding aan te nemen ten opzichte van derden.

4. Elkander te dienen met advies, vooral in geval van voorgestelde herziening der Belijdenis, of wijziging van de liturgie wat de leer betreft. Verder, deze Synode begeert dat het goed begrepen worde, dat de Chr. Geref. Kerk in Amerika door het zoeken van zulke correspondentie zich niet uitsprekt betreffende de relatie tusschen de Chr. Geref. Kerk in Nederland en de Gereformeerde Kerken in Nederland, noch betreffende onze eigene relatie betreffende de Gereformeerde Kerken in Nederland. Tenslotte — besluit de Synode om deze uitspraak van gewilligheid en begeerte onzer Synode toe te vertrouwen aan Ds Janssen, afgevaardigde van de Chr. Geref. Kerk, om haar aan zijne Kerk te overhandigen.”

We zijn benieuwd hoe deze zaak verder zal loopen. Betreffende eventuele correspondentie met de Presbyterische Kerk van Amerika, besloot de Synode om actie uit te stellen daar deze Kerk nog

het finaal een
gilt echter n
afgevaardigde
rigen.
Gedurende
n telegram
Presbyterisch
op hartelijke
van Til als e
indruk
el daarover
Dr Machen
rator” of voor
bedoelde
De Chr. Geref.
van de Gere
fel felt, dat
vragen personen
inst. Ook da
toen deze K
ijden bestre
den heer G
geen „De W
terij, te Holl
1868. Enkele
blad over aan
alzo gebleven
maal.
The Banne
maandblad
eigendom.
Elke we
gedrukt en 1
kerkgroep
gezamenlijk ge
merkelijk iets
andere groepe
kerk, in allerl
heel wat kerk
in het leven h
„Wachter”
daardoor kon
staald, doch
namen wor
College en S
halve eeuw he
nu nieuw en
De leiding
van een dept
noemd — door
haar verantwe
gave van het
al” genoemd
poder eenige
bruik kwam.
kerkboek in
ter gewensd
Aan dezelfde
haar naam, w
en Zondag
eene groot
land, hoewel i
ingen vermin
Allerlei groe
literatuur uit, l
nga. Internat
delegeerden
atst jaren v
na land dat
sietten. Zelfs
te heel het les
— op het zat
dunigheid der
de jaren ver
denheid ont
ten telkens
ogene Zondags
daarop aange
zwaren echte
in echter was
stelde plann
„We zijn ben
al uitloopen.
het op een afz
ijn midden in
land. En die s
vroeger was l
tegenwoordig
rigen. Een zee
ningen in ons
naturalisten, w
Machen all
supernaturalist
werd, in de tri
erder over Abs
tualisten, gew
che Intuitionis
leelen op het
Ten slotte F
Christen, Relig
Christen, die w
dat we later D
verrijven. In el
nize geestelijke
wat we hebben
dragen wat ons
rdeel der Van
Dat te behou
waarover we de
ook de ernstige